

Karácsonyfánk szaloncukorral, fényes díszekkel nekünk sem volt. Honnan is juthattak volna ilyenmihez 1944 karácsonyán az akkori Budapest lakói? A nyilas közellátási kormánybiztos által kiadott rendelkezés szerint élelmiszerjegyeinkre a fejenként járó 12 deka húst, mint ahogyan a nagy többség, mi sem kaptuk meg. De hát akkor már több mint két hónapja tartott a nyilas rémuralom, megszoktuk, hogy rendelkezései közül csak egyetlenegy számít, nevezetesen, hogy aki ezt vagy azt a parancsot megszegi, a „helyszínen felkoncoltatik”. Karácsony napjának délelőttjén — valaki szerzett nekünk néhány kiló lencsét — elküldtek a Lónyay utcába (ma Szamuely nevével viseli). A mai Tanács körúton levő lakásunktól odáig nyolc-tíz halottat láthatam. Volt, aki ruhát viselt; őt nyilván egy belövés vagy akna ölte meg, esetleg egy légi bomba, bár akkor kisebb-nagyobb bombatölcsérnek is kellett valahol lennie. Mások meztelenül vagy legfeljebb alsóruhában heverték a kövezeten: a nyilasok áldozataikat legyilkolásuk előtt rendszeresen kifosztották, a ruhák elrablását is beleértve.

A SZENTESTE

Otthon, a szentestén is hideg volt, a vacsora sem különleges. Bab vagy borsó, nem emlékszem. Még ezt ette jó ideig mindenki, ha egyáltalán evett valamit. A villany gyakran kialudt, azért még nem szűnt meg teljesen az áramszolgáltatás. De ha hallgathattuk, akkor is alig hallottuk a Hungarista Rádiót, ami a Budapest I. adóállomás egykori hullámhosszán nyöszörgött. A csepeli lakóhegyi nagydótot már november végétől nem használhatták a nyilasok és — akkor annyit sejtettünk, hogy valahonnan a nyugati határszélelől, később derült ki, hogy Mosonmagyaróvárról — csupán erősen csökkentett erővel tudták sugározni a hazug híreken kívül csupán indulókból és uszító ostobaságokból álló műsort.

A budapestiek ekkor már hozzászokhattak az aknák és lövedékek becsapódásához. A szovjet csapatok lőtávolságra megközelítették Budapestet. A frontvonal közvetlenül a főváros határában, több helyütt már a mai közigazgatási határok körül alakult ki. De sajnos nem váltak valóra az október végi, november eleji várakozások, hogy a Duna-Tisza közötti nagy szovjet támadás egyetlen nagy előrenyomulással elfoglalja Budapestet. A hadtörténetből ma már tudjuk, hogy Malinovszkij marsall, a támadással megbízott 2. Ukrán Front parancsnoka az október 28-án a főhadiszállástól, Sztálintól kapott parancs megvalósítását csak akkor tartotta lehetőnek, ha öt nappal elhalaszthatja a támadást, bevárva a 4. gépesített gárdahadtestet is. Ellenkező esetben elhúzódo harcoktól tartott. Aggodalma beigazolódtott. Csapatok nem rendelkezhettek megfelelő erővel a gyors siker kieroszakolásához. A fasiszta hadvezetésnek volt ideje erőket összevonni és védelmi vonalat kiépíteni. Akkor azonban — végtére is a szovjet hadsereg harcolva már óriási távolságokat hagyott maga mögött — sokan csodálkoztak: miért éppen Soroksár előtt álltak meg a szovjetek?

Mert hogy már ott állnak, azt még a nyilas lapok sem titkolhatták. Igaz, szokásuk szerint a

maguk módján adták tudtul. Egy elszántságtól csöpögő rövid jelentés formájában. A *Nemzetőr* című nyomtatvány (ezek a nyilas lapok nem érdemelték meg az újság nevet) már november 9-i számában szembeötölő címmel jelentette: „Beregffy Károly honvédelmi miniszter a legelűső vonalban.” A szövegből aztán kiderült, hogy hol is volt ez a legelűső vonal: „Beregffy Károly vezérezredes, honvédelmi miniszter és a magyar vezérkar főnöke november 8-án délben magasabb rangú magyar tiszték kíséretében megsejmelte a soroksári harcszakaszt.”

A front tehát egy időre megállt. A nyilasok, főkolompások, akik Kecskemét elestének (november 1.) hírére gyorsan menekülni akartak, maradtak, és némiképpen nyugodtabb előkészületek után indultak el a „kiürítésre”. Előbb leszereltették a gyárakat, összeszedték a német hadigépeket oltárán még fel nem áldozott nyersanyagokat, kifosztották az élelmiszerraktárakat, „elmenekítették” a Magyar Nemzeti Bank aranytartalékait, és még sok mást, aminek megkaparintásában nem akadályozta meg őket az egyre szélesebben és bátrabban folyó szabotázs. Sokan még azok közül is ügyesen megkontrázták a nyilas parancsokat, akik nem vártak, csupán elkerülhetetlenül bekövetkező és túlélendő eseménynek tartották a szovjet csapatok bevonulását. Egy negyedszázad kommunistaellenes propagandája és a nyilas rémuralom hisztérikus antibolsevista heccelődései ellenére is a nagy-nagy többségben maradt annyi józanság, hogy felmérje: itt kell élnie, és nem szabad hagynia megfosztani városukat lételepiszától.

Sajnos örült és gazember kótyagosok is tízezzel voltak. És nagy számmal olyanok is, akik joggal rettegték attól, hogy ha a szovjet csapatok kiűzik a németeket Budapestről, fizetniük kell tetteikért. Csakhogy már kiderült, hogy menekülni, ha valaki nem akarja mindenét elveszíteni, nem olyan egyszerű: a „nagy német barát” közel sem olyan szívélyes vendéglátó, mint ahogyan a németbérencék a saját szimpátiájuk nyomán elvárhatták volna. Nem nagyon számíthattak rá, hogy számukra megfelelő fogadtatásra, munkára, illetőleg az otthonihoz hasonló munkátlan megélhetésre találjanak.

November végétől számos pesti költözött át Budára. Úgy okoskodtak, hogy a Hűvösvölgyben meg Pesthidegkút környékén igazán messze esnek majd a szovjet csapatok lőtávólától.

ESTI TELEFONHÍVÁS

Csakhogy (buta!) ember tervez...

Úgy este hat óra lehetett a szentestén, amikor csengett nálunk a telefon. (Csoda, hogy működött.) Apám volt osztálytársa telefonált. Mérnökember, mindig

is Hűvösvölgyben lakott. Nem egyszerűen kellemes karácsonyi ünnepeket akart kívánni.

— Nálunk már megtörtént, már megtörtént... — mondta. — *Megjött az angyal.*

— Az Iván bácsi? — kérdezett vissza csodálkozva az apám. — Ó, ő... Már egy félórája itt van...

— És milyen? Morózus?

— Dehogyan. Azt mondta, hogy majd benneteket is meglátogat, nem kell félni tőle. Nagyon kedves, igazán. Sajnálom, hogy még sohasem hívtuk meg a lakásunkba. Csak el ne kelljen mennie! Tudod, még sok dolga van szegénynek ezekben a háborús időkben...

Olyan hatemeletes házban laktunk, amelynek lapos tetejére ki lehetett menni, és ahonnan messze lehetett látni. Sokat onnan nem láttunk: ködös, homályos volt az idő, ólomszürke hófelhők takarták a várost. Különböző is, később kiderült, hogy azok a harcok, amelyek során a szovjet egységek egészen a János kórházig törtek előre, igazi hadi mércével mérve csak amolyan helyi csetepatának számítottak. A tetőről lejövet azonban láttuk B. „testvér”. Csapósból avanszált rettegett nyilas vezéré, körzetvezetővé vagy valami ilyesmivé. A házfelügyelő gúnyos mosolyát alig elfojtva nyitotta ki neki a kaput, amit éppen a nyilasok parancsára sötétedés után már mindig zárva kellett tartani. A házfelügyelő rendes ember volt: igaz, folyton azt üvöltötte, hogy elviteti azt, aki bármilyen rendelkezést megszeg, de soha nem tette meg. Alighanem azért fenyegetőzött, mert házfelügyelő létére valahogyan tisztázni kellett magát, mert soha senkit nem jelentett fel. Tőle tudtuk meg: B. nyilván

azért pucol, mert a nyilas rádió sűrű időközönként hívja fel a „testvéreket”, hogy azonnal hagyják ott a karácsonyi ünnepségeket, és azonnal vonuljanak a megbeszélte helyekre, hogy elszállításuk biztosítható legyen...

B. aztán karácsony másodnapján ismét megjelent. Kiderült, hogy a gyülekezőhelyeken nem menekvést kínáltak, hanem a végsőkig való kitartásra buzdító beszédeket intéztek hozzájuk, aztán gyalogmenetben útnak indították őket az „északi frontra”. Ha pontosan emlékszem, ez akkor a Megyeri csárdánál volt. Onnan lépett meg B., a főnyilas, aki rabolni és gyilkolni hajlandó volt az „eszméért”, de meghalni esze ágában sem volt.

A GYŰRŰ BEZÁRUL

Azok a még B-nél is fontosabb nyilasok, akik addig még nem helyezték át székhelyüket ilyen-olyan „gyepű”-re, vagyis Kőszeg és Sopron környékére, személyautóval és némi szerencsével karácsony este még kicúsúzhattak a főváros körül bezáruló ostromgyűrűből. Szentendre és Esztergom felé, bár ezeket is erősen tűz alatt tartották az előnyomuló szovjet alakulatok, még találhattak két agyonzsúfolt utat, amerre menthették hitvány életüket. A felszabadító csapatok gyűrűje Budapest körül karácsony másnapján zárult be teljesen. A 3. Ukrán Front csapatai (amelyek már november 29-én átjutottak a Duna nyugati partjára, s elfoglalták Mohácsot, Bátaszéket), ekkor szabadították fel a többi között Esztergomot, és találkoztak a gyűrű másik félkörét alkotó 2. Ukrán Front egységeivel.

A karácsony két napján elért szovjet hadisikerek híreiből nem

sok jutott el sem a mi pincénkbe, sem a főváros más lakóihoz. Mi karácsony este költöztünk le. Az áramszolgáltatás megszűnt. Nem sokkal azután, hogy még meghallgathattuk a londoni rádióonk a debreceni ideiglenes kormány megalakulásáról szóló híradását.

Több mint három hétig éltünk a pincében. Súlyos harcok után január 18-án szabadult fel Pest. És február 13-ig tartott, amíg már Budáról sem hallottunk harci zajt. Volt időnk, hogy megtanuljuk: óriási feladat egy nagyváros elfoglalása, amelybe 180 ezres, már csak kényszerhelyzetéből következően is elszánt körülkerített ellenséges csoportosulás feszelte be magát. A városnak és lakosságának sokat kell szenvednie. Pusztulást és halált jelentenek az utcáról utcára, házról házra folyó harcok. A szovjetek mindezt el akarták kerülni. Előre jelzett időpontokban és helyeken két parlamentert küldtek át a frontvonalon. Humánus, a hadi szokások szerinti feltételekkel. Mindkettőjüket, Steinmetz és Osztapenko kapitányokat, orvul meggyilkolták a fasiszták. Mint a hozzánk is eljutott légi röpcédulák tudtul adták, a szovjet hadvezetésnek nem volt más választása, mint az ostrom.

De Malinovszkij és Tolbuhin marsallok, Moszkvával egyetértve, még ilyen körülmények között is csak végső esetben vették be a nehéztüzérséget; amennyire a körülmények engedték, a budapestiek és városuk iránti kímélettel hajtották végre feladatukat. Kíméletlenek a német fasiszták voltak. És a nyilasok, akik éltek a legeslegutolsó utáni alkalmakkal is: raboltak, gyilkoltak, százzámra lőtték agyon a hamis papírokkal bujkálókat, s azokat a magyar katonákat, akik nem akarták folytatni az értelmetlen vérontást.

Gyerek voltam még, nem sokat tudtam a világról. Azonban azóta, hogy át- és túl is éltem szülővárosom ostromát, tudom, mitől és kiktől szabadítottak meg és fel bennünket „Iván bácsiék”. S harmincöt év távlatából — felelmetességében és naiv reménykedésében is — nagyon szépen tűnik ez az ostrom kezdetét jelentő budapesti karácsony.

Pintér István

Belvárosi utca a harcok után.